ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด : การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาและห้องสมุดเฉพาะจังหวัดขอนแก่น*

สมาน ลอยฟ้า [1]

● ความนำ

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น ได้จัดการสัมมนาเรื่องแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาและห้องสมุดเฉพาะ จังหวัดขอนแก่น ขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 โดยมีผู้บริหารและบรรณารักษ์ของห้องสมุด และศูนย์บริการข้อมูลต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนภายในจังหวัดขอนแก่น เข้าร่วมการสัมมนาจำนวน 12 สถาบัน โดยมีเหตุผลและความสำคัญในการจัดสัมมนาว่า

"ปัจจุบันสังคมแห่งการเรียนรู้เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งกับห้องสมุด ซึ่งเป็นสถาบันหรือหน่วยงานที่ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้บริการ กล่าวคือ การเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งห้องสมุดต่างตระหนักและเห็นความสำคัญของ การเป็นแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว และเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดจึงเป็นประเด็นที่หลายห้องสมุดสนใจ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาและห้องสมุดเฉพาะจังหวัดขอนแก่นเป็นอีกหนึ่งกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือที่เล็งเห็นความสำคัญนี้ จึงได้ร่วมมือกันและประสานความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบัน การศึกษาและห้องสมุดเฉพาะ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเพื่อใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายในการให้ความรู้ บริการสารสนเทศ และบริการห้องสมุดแก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนในจังหวัดขอนแก่น โดยปัจจุบันประกอบด้วย ห้องสมุดสถาบันการศึกษาและห้องสมุดเฉพาะ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่นจำนวน 12 แห่ง"

ในการสัมมนาครั้งนี้ รศ. ดร. สมาน ลอยฟ้า ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้บรรยายทางวิชาการเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ซึ่งสาระสำคัญมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างห้องสมุดดังต่อไปนี้

---

* การบรรยายพิเศษเนื่องในโอกาสจัดการสัมมนาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาและห้องสมุดเฉพาะจังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 เรียบเรียงโดย ศิริญาพร การสอน, สุพิน อุดมผล, สิริพร ทิวะสิงห์

[1] รองศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
smarn@kku.ac.th

• ทำไมถึงต้องมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุด?

ความร่วมมือ หมายถึง การทำงานร่วมกันกับผู้อื่นโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน กล่าวคือ มีทั้งส่วนได้และส่วนเสียร่วมกัน โดย คำว่า "ได้" นั้นหมายถึงการได้รับประโยชน์ และคำว่า "เสีย" นั้นหมายถึงการเสียสละ หากไม่มีการเสียสละและได้รับประโยชน์จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นแล้ว ความร่วมมือจะไม่เกิดขึ้น

ในแวดวงของห้องสมุด พบว่ามีการสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเพื่อร่วมกันทำงานในด้านต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น ในต่างประเทศมีคำศัพท์ที่พบบ่อยๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างห้องสมุด อาทิ Library Cooperation, Library Consortium, Network of Libraries เป็นต้น ทั้งนี้เพราะห้องสมุดเป็นหน่วยงานทางด้านบริการ ซึ่งเป้าหมายส่วนใหญ่ของห้องสมุด คือ Provide better and faster services to the users กล่าวคือ ความมุ่งมั่นที่จะให้ผู้ใช้บริการได้รับบริการที่ดีและรวดเร็ว ดังนั้นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการทำให้ผู้รับบริการได้รับบริการที่ดีและรวดเร็วขึ้นได้

ตัวอย่างความร่วมมือระหว่างห้อง สมุดในต่างประเทศที่มีคุณภาพสูง เช่น

- Boston Library Consortium ที่เริ่มก่อตั้งในปี ค.ศ. 1970 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 19 แห่ง

- Michigan Library Consortium เริ่มก่อตั้งในปี ค.ศ. 1974 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 575 แห่ง

สำหรับประเทศไทยมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดหลายประเภทเช่นเดียวกัน เช่น PULINET (Provincial University Library Network) เป็นข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค ปัจจุบันมีห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นสมาชิกในเครือข่ายความร่วมมือ จำนวน 15 แห่ง

จากตัวอย่างข้างต้นที่กล่าวมาจะพบว่า ห้องสมุดทั้งในและต่างประเทศล้วนแต่มีความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ได้แก่

1. เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนแปลงไป
2. เพื่อให้ผู้ใช้บริการมีทางเลือก
3. เพื่อพัฒนาบทบาทของห้องสมุด
4. เพื่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของสารสนเทศ
6. เพื่อแก้ปัญหาในด้านงบประมาณจำกัด และบุคลากรจำกัด
7. อื่นๆ

• ลักษณะของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ในการดำเนินงานร่วมกันของห้องสมุดต่างๆ และองค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สามารถที่จะดำเนินงานความร่วมมือกันได้ในหลายลักษณะ เช่น

1. การจัดแบ่งตามประเภทของห้องสมุดที่ต้องการเป็นสมาชิกความร่วมมือ สามารถแบ่งออกเป็น

1.1 ความร่วมมือเฉพาะห้องสมุดประเภทใดประเภทหนึ่ง

1.2 ห้องสมุดหลายประเภท

2. การจัดแบ่งตามระยะเวลาหรือเป้าหมายของห้องสมุดที่ต้องการเป็นสมาชิกความร่วมมือ สามารถแบ่งออกเป็น

2.1 ความร่วมมือชั่วคราว

2.2 ความร่วมมือแบบยั่งยืน

• คุณค่าของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

1. ส่งเสริมคุณภาพบริการของห้องสมุดที่เป็นสมาชิกให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน ทำให้ห้องสมุดสมาชิกมีจำนวนสารสนเทศให้เลือกใช้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. เป็นการส่งเสริมคุณค่าของห้องสมุดต่อผู้ใช้ จากบริการที่ดีขึ้นทำให้ผู้ใช้บริการเห็นคุณค่าของห้องสมุดมากยิ่งขึ้น เช่น การมีสิทธิ์ยืมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดที่เป็นสมาชิกความร่วมมือ ทำให้ผู้ใช้บริการรับรู้ถึงคุณค่าของการได้รับสิทธิพิเศษจากการเป็นสมาชิกของห้องสมุดที่อยู่ในความร่วมมือนั้นๆ

3. เป็นการเพิ่มพลังให้กับห้องสมุด

4. การพัฒนาบุคลากรช่วยส่งเสริมคุณภาพบริการ

5. สมาชิกที่หลากหลายช่วยส่งเสริมให้องค์กรแข็งแกร่ง

• เป้าหมายของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ดังข้างต้นที่กล่าวว่าความร่วมมือนั้นเป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งเป้าหมายที่มีการตกลงร่วมมือกันนั้นมีดังนี้

1. เพื่อให้บริการที่ดีกว่าและสะดวกรวดเร็วกว่าแก่ผู้ใช้

2. เพื่อให้การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน

3. เพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง

4. เพื่อพัฒนาบุคลากร

5. เพื่อเรียนรู้ร่วมกัน

6. เพื่อสร้างนวัตกรรม

ทั้งนี้ในการเกิดความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในกิจกรรมหนึ่งๆ อาจจะมีเพียงเป้าหมายเดียวหรือหลายเป้าหมายก็ได้ ซึ่งอาจจัดเป็นเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง

• กิจกรรมความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ห้องสมุดที่ตกลงเป็นสมาชิกในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาห้องสมุดร่วมกัน สามารถสร้างความร่วมมือในการพัฒนากิจกรรมห้องสมุดในด้านต่างๆ เช่น

- ความร่วมมือด้านการจัดหมวดหมู่ (Cataloging Services)

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ความร่วมมือในการยืมทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุด (Interlibrary Loan)
- ความร่วมมือในการจัดซื้อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (Group Purchase of e-Resources)
- ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน (Information Resource Sharing)
- ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรบุคคลร่วมกัน (Human Resource Sharing)
- ความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรร่วมกัน (Staff Development) เป็นต้น

ดังนั้นในการสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุด จึงมักจะต้องมีคำตอบสำหรับคำถามอยู่ 2 ประเด็นคือ

1. จะเริ่มต้นสร้างความร่วมมือได้อย่างไร

2. จะร่วมมือกันดำเนินงานอะไรบ้าง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

● **สรุปผลการสัมมนา**

จากการอภิปรายของตัวแทนห้องสมุดประเภทต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่นทั้ง 12 แห่ง สรุปผลว่า

การที่จะเริ่มสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุดนั้น ห้องสมุดที่เป็นสมาชิกต้องร่วมด้วยช่วยกันในด้านต่างๆ ดังนี้

■ การให้ข้อมูลพื้นฐานของห้องสมุดที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายความร่วมมือ เช่น ประเภทห้องสมุด อัตรากำลัง ทรัพยากรห้องสมุด และการให้บริการ เป็นต้น

■ การกำหนดชื่อเครือข่ายความร่วมมือ ที่ประชุมได้ให้ห้องสมุดที่เข้าร่วมการสัมมนามีส่วนร่วมในการจัดตั้งชื่อเครือข่าย ซึ่งชื่อนั้นควรสะท้อนให้เห็นความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของความร่วมมือกัน มีความเป็นเอกลักษณ์ และจดจำได้ง่าย และมติที่ประชุมได้กำหนดชื่อเครือข่ายความร่วมมือนี้ว่า *"เครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันการศึกษา ห้องสมุดเฉพาะและศูนย์บริการข้อมูล จังหวัดขอนแก่น"*

■ จัดทำแผนการดำเนินงาน โดยให้ห้องสมุดที่เข้าร่วมการสัมมนาจัดทำแผนการดำเนินงาน กำหนดการประชุมประจำปี เช่น กำหนดวาระการประชุม 3 เดือน/ครั้ง เป็นต้น พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบในด้านต่างๆ เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ตามแผนงานที่กำหนดขึ้นไว้ ทั้งนี้รวมถึงกำหนดให้มีช่องทางการสื่อสารระหว่างกันที่ชัดเจน และให้ทุกห้องสมุดที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเข้าถึงข้อมูลได้โดยสะดวก

■ ให้ห้องสมุดที่เข้าร่วมเครือข่ายกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการร่วมกัน เพื่อกำหนดขอบเขตประเด็นความร่วมมือ

■ ให้ห้องสมุดที่เข้าร่วมเครือข่ายกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและความต้องการร่วมกัน

ส่วนประเด็นคำถามที่ว่าเมื่อเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดแล้ว จะร่วมมืออะไรกัน และจะดำเนินงานอะไรบ้าง?

ทั้งนี้คงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า *"ความมุ่งมั่นที่จะให้ผู้ใช้บริการได้รับบริการที่ดีและรวดเร็ว"* ที่ประชุมได้มีการอภิปรายร่วมกัน สรุปความว่า

- พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศร่วมกันเพื่อให้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน
- มีการเข้าใช้บริการระหว่างห้องสมุดร่วมกัน
- การยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุด
- การใช้ทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุดร่วมกัน อาทิเช่น e-Book, e-Journal, สื่อการเรียนการสอนมัลติมีเดียออนไลน์, Union Catalog เป็นต้น
- การจัดการความรู้ (KM) ของเครือข่ายความร่วมมือ

ดังนั้นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ สมาชิกในเครือข่ายทำความรู้จักคุ้นเคย กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีปัญหาหรือความต้องการร่วมกัน มีความจริงใจต่อกันและมีข้อผูกมัดระหว่างกัน ▪

รายชื่อสมาชิก :

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันการศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. สำนักวิทยบริการ วิทยาลัยบัณฑิตบริหารธุรกิจ
4. สำนักหอสมุดกลาง วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
5. งานห้องสมุด วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดขอนแก่น
6. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น
7. ห้องสมุดธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
8. ศูนย์บริการข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดขอนแก่น
9. ศูนย์บริการข้อมูล ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5 จังหวัดขอนแก่น
10. ศูนย์บริการข้อมูล สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น
11. ห้องสมุดโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น
12. ห้องสมุดโรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์
13. ห้องสมุดเฉพาะ
14. ศูนย์บริการข้อมูล

มหาวิทยาลัยขอนแก่น